

Zlaté kapradí

(aneb O pokladech v Kovářově rokli)

O Kovářově rokli v Broumovských stěnách se mezi lidmi vyprávělo, že v ní leží obrovské poklady, jež tam zanechala loupežnická banda, která řádila ve zdejších skalách. Loupežníci však byli rozprášeni, jejich velitel popraven, a už nebylo nikoho, kdo by našel to správné místo. Prý ho označovalo planoucí světlo, jež údajně zahlédlo několik lidí, ale nikomu se nepodařilo pokladu zmocnit. Někteří odvážlivci při jeho hledání nanejvýš zničili své nejlepší nářadí.

Až jednou o svatojánské noci šel jakýsi chudý křínický tkadlec s rancem plátna k faktorovi do Police. Od kaple Panny Marie Sněžné na vrcholu horského hřbetu volil nejkratší cestu, i když byla velmi nepohodlná, protože vedla rozeklanou Kovářovou rokličí. Cestu však dobře znal, a věřil, že ho nemůže potkat nic nepříjemného. Přesto ho čekalo překvapení.

Najednou totiž došel ke skalní bráně tvaru půlměsíce, kterou nikdy neviděl. Byl tak nízká, že se musel sehnout, aby vůbec mohl vejít, a když se ocitl za ní, uviděl před sebou dlouhou chodbu, na jejímž konci svítilo slabé světlo. Udivený kráčel směrem k němu, a když se přiblížil, chodba se náhle rozšířila a ústila do prostorné jeskyně, lemované po obou stranách celkem šesti káděmi naplněnými až po okraj blyštivým stříbrem. Tkadlec nevěřil svým očím, proto hrábl rukou do jedné z nich, aby se přesvědčil, že se mu to nezdá. Ale nezdálo - hrst měl plnou stříbrných mincí. Když si jimi naplnil kapsu, spatřil vzadu sedmou káď, která byla plná lesklého zlata. Na ní však seděl černý pudl s ohnivýma očima a tak strašidelně jimi koulel, že tkalce popadl obrovský strach a bez rozmyslu utíkal tou samou cestou zpátky domů. Když všecek udýchán zabušil na dveře své chalupy, vyděsil na smrt svoji ženu, která mu přišla otevřít. Měl rozedrané šaty, po těle krvavé šrámy, jak uháněl cestou necestou, a oči se mu nezdravě leskly. Když se žena zeptala, co se stalo, neřekl ani slovo. Dobře věděl, že když uviděl poklad, nesmí do druhého dne promluvit, jinak by mohl zemřít. Žena mu tedy plná strachu pomohla se svlékáním, a když stahovala jeho modré podkolenky, vysypala se na zem zrníčka kapradí. Ráno tam už nebyla.

Tehdy lidé věřili, že o svatojánské noci mezi půlnocí a jednou hodinou vyrůstá, rozkvétá, zraje a rozsévá svá semínka zlaté kapradí. Kdo je získá, má otevřenou cestu ke všem pokladům světa. Chudému tkalci při jeho putování zřejmě nepozorovaně spadlo jedno takové semínko do boty, a proto pak spatřil poklady z Kovářovy rokly.

Jakmile se druhý den ráno probudil, vyprávěl manželce své zážitky, a jako důkaz vylovil z kapsy starý stříbrný halíř. Ostatní asi vytrousil při svém zběsilém útěku. Už když se ženě svěřoval, byl rozhodnutý využít příležitosti, která se mu naskytla, a proto se hned poté vydal s několika srdnatými kamarády zpátky do Kovářovy rokly.

Bránu přirozeně nenašel, vždyť u sebe neměl kouzelné kapraděové semínko, ale začali kopat na místě, které se mu zdálo povědomé. Muži si zakázali během práce mluvit a při usilovném kopání nacházeli tu a tam roztroušený ojedinělý stříbrňák. Kopali už sedmý den, když konečně narazili na jakousi chodbu. Teď zvýšili své úsilí s dvojnásobnou horlivostí, ale při tom museli neustále překonávat pokusy duchů, strážců pokladů, kteří se snažili je od pokladu odehnat. Jednou kopáči slyšeli vycházet ze země jakési podivné zvuky, potom se vzadu za jejich zády ozvalo řinčení zbraní, hned zase slyšeli výhrůžky, potom smích a vbrzku nato pláč. Tu jeden muž

odvalil lopatou velký balvan a spatří jeskyni se sedmi káděmi. Nedalo mu to a radostně křikl na své přátele: "Vidím poklad!" Vtom se ozvalo hromobití, okolní skály se začaly hroutit a kopáče do jednoho pohřbily. Neopatrný výkřik jednoho zaplatili všichni životem. Nashromážděné bohatství leží pod sesutými skalami dodnes.

Od té doby se ještě mnozí pokoušeli poklad v Kovářově rokli vykopat, ale bez kapradového semínka to nemělo smysl. Proto se našlo několik takových, kteří se ho o svatojánské noci vydali sbírat. Za tím účelem rozprostírali na různých místech v lese bílé šátky a trpělivě čekali. Ve své fantazii už už viděli vyrůstat ze země lístky, rozvíjet se vějíře kapradin, kvést, zrát a opadávat semínka. Ale v okamžiku, kdy se zrnka sypala do rozprostřených šátek, jako by se v závanu větru uchopila neviditelná ruka a zrnka se poztrácela v trávě. Štěstí přeje jen někomu, a nedá se přelstít.

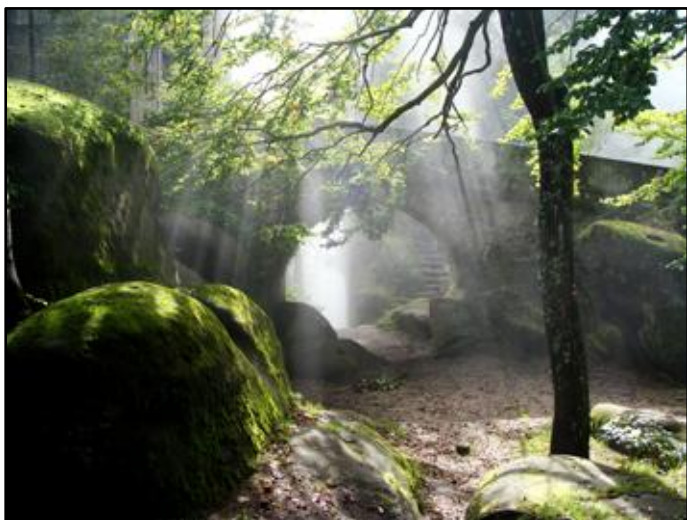
Vysvětlivky

- Kovářova rokle, která se nachází mezi Kaplí Panny Marie Sněžné na Hvězdě a vyhlídkou na Supím hnízdě, ve na hřeben Broumovských stěn od Hlavňova, a jde o jedno z nejkrásnějších míst Národní přírodní rezervace Broumovské stěny, <https://mapy.cz/turisticka?l=0&x=16.2697419&y=50.5607051&z=16>. Že je temná rokle místem skrytých pokladů není nic nového, o dalším takovém pokladu se píše, například v pověsti Loupežníci na Hvězdě, kde je zmínka právě o loupežnících, na které je odkaz v úvodu této pověsti.
- Svatojánská noc, je lidový svátek, který se drží po celé Evropě a slaví se v předvečer svátku křesťanského světce Jana Křtitele, tedy 24. června. Před příchodem křesťanství se ve stejném období držely oslavy letního slunovratu, v národech slovanských jako "kúpadla," v národech anglosaských pod názvem "Litha." Typickými prvky těchto oslav byl oheň, voda, nahota a zeleň. Večer se na kopcích pálily svatojánské ohně, které symbolicky představovaly slunce. V ohni se zapalovala košťata, kterými se pak tvořili kruhy, nebo se ze strání spouštěla hořící kola slámy, a to vše mělo připomínat slunce. Z těchto středověkých časů se zachovala pranostika: "Od svatého Jana Křtitele běží slunko k zimě a léto k horku." U Slovanů byly takové ohně na návrších korunovány ozdobným smrčkem, takzvaným jankem. Pálení ohňů bylo doprovázeno hostinou, tancem, zápolením, metala se žhavá polena a přeskakoval se oheň. Kvůli obavě z požárů na polích a loukách, pak tento zvyk pálení ohňů, začala od 18. století vrchnost zakazovat, a proto se zvyk začal pomalu vytrácet. Na svatojánské slavnosti se připravovala vázaná kytice, ve které se nejvíce používaly: mateřídouška, třezalka, černobýl, pelyněk, komonice, rozchodník, chrpa, kopretina, hvozdík, sporýš a blín. Věřilo se, že o svatojánské noci mají tyto léčivé byliny největší moc, a že ten den lze nalézt kouzelný kapradinový květ.
- Křinický tkadlec, jak se zmiňuje pověst, byl tedy obyvatelem Křinic, obce asi 4 km od Broumova směrem k úpatí Broumovských stěn (dnes se nacházející pod Kaplí Panny Marie Sněžné na Hvězdě). Tkadlec, lidově kadlec, bylo za císaře pána označení pro člověka, který doma vyráběl z přírodních a umělých materiálů na tkacím stroji látky. Činnost se nazývala tkalcovství a při ruční výrobě na ručním stavu práce tkalce probíhala díky manuálnímu ovládní jednotlivých částí stavu k tvorbě "prošlupu, prohozu a přírazu útku k hotové tkanině." Touto pomalou a titěrnou prací tak tkadlec zvládnul za 1 hodinu práce utkat zhruba 1 m² tkaniny.

- Tkadlec šel s plátnem k faktorovi do Police, což znamená, že šel z Křinic, z jedné strany Broumovských stěn, do Police nad Metují, která leží na druhé straně Stěn, a šel nejznámější cestou, tedy přes Kovářovu rokli. Označení či funkce faktor, pochází z latinského *facere*, tedy činit, činitel, vykonavatel. Obecně se už od středověku toto označení začalo používat pro lidi, kteří byli vrchností, majitelem, sedlákem, továrníkem pověřeni pro nějakou činnost, ve které zastupovali ty, kteří jim toto pověření dali. Dnes bychom mohli takového člověka nazvat třeba pověřencem, agentem, zprostředkovatelem. Například v zemědělství, se za výrobní faktor logicky označovala půda, na které se hospodařilo. Při obchodování se za faktora zase označoval nákupčí, který vykupoval určitý sortiment pro další zpracování, například v továrně (odtud také časem vzniklo ve francouzštině označení pro kanceláře takových lidí "faktorie", nebo v angličtině zase označení pro zpracovatelské prostory, tedy provozy a továrny "factory", v češtině se nám zachovalo slovo "faktura" pro vyúčtování námahy za danou práci či službu, nebo "manufaktura", coby označení dílny, kde byla ruční výroba). V případě této pověsti byl v Polici nad Metují faktor, tedy zástupce, který vykupoval od domácích tkalců utkané látky a po jejich výkupu je odvážel k dalšímu zpracování do továrny či dílny, která ho výkupem pověřila. V náchodském okrese byla například takovou dílnou a továrnou od roku 1867 firma Bartoň - Textil, ve Starém Městě nad Metují (mezi Náchodem a Novým Městem nad Metují).
- Pověst popisuje, že tkadlec v Kovářově rokli přišel do míst, kde byla skalní brána s úzkým průchodem do chodby se slabým světlem na konci. I když je dnes tento průchod již upravený pro turisty, aby se dalo dobře procházet, jistě šlo o část rokly, které dnes říkáme Kovárna či jeskyně Kovárna (viz pověst Loupežníci na Hvězdě). Nález pokladu v těchto místech je připisován semínkům zlatého kapradí, které mělo mít tu moc odhalovat poklady. Původ pověry, že se při hledání pokladu má mlčet, se mi odhalit nepodařilo, avšak sběratel folklóru, národopisec a profesor Karlovy univerzity, Vincenc Jan Zíbrt, který žil na přelomu 19. a 20. století, tak v národopisném sborníku Český lid na konci 19. století doporučuje při sběru svatojánské kytice mlčet, aby měla, dle pověry, větší moc.
- Starý stříbrný halíř, který vylovil tkadlec z boty, měl zřejmě hodnotu 1 haléř, byl ze stříbra, a zbývá odhalit, z jaké asi pocházel doby. Podívejme se do historie mincí. Haléř byla drobná stříbrná mince, která se poprvé začala razit ve 13. století, původně v mincovně Hall ve Švábsku, a byla drobnou částí germánského feniku. V němčině se minci říkalo "heller", česky pak haléř, později halíř. V Českém království byl tento švábský haléř poprvé zaveden roku 1384. Další ražbu stříbrných haléřů pak zajistil o 150 let později v 16. století římsko-německý císař a král český a uherský, Ferdinand I. Habsburský. V jeho éře byl stříbrný haléř nejmenší drobnou mincí. O dalších 200 let později ve století 18. pak císařovna Marie Terezie, nechala nahradit materiál stříbro mědí, a lidově bychom tedy mohli říci, že stříbrňák byl nahrazen měďákem. Za dalších 150 let roku 1892 pak císař František Josef I. nechal měděné haléře nahradit mosazí. Sada stříbrných mincí, kde haléř byl nazýván heller nebo filler, platná za Františka Josefa I. v letech 1892 - 1916 obsahovala: 1 haléř (bronz), 2 haléře (bronz), 10 haléřů (měď, nikl a cín), 20 haléřů (nikl),

1 koruna (stříbro), 2 koruny (stříbro) a 5 korun (stříbro). V této době bychom zase lidově mohli říci, že se kromě starších stříbrňáků a měďáků objevuje i niklák. Z toho je patrné, když tkadlec v pověsti našel stříbrný halěr, tak proč ho označil za starý stříbrný halěr. Podle historie mincí mohlo jít tedy o halěr ze 16. století, z doby vlády Ferdinanda I. Habsburského, neboť tehdy byly halěře ještě ze stříbra.

Takto ve 21. století vypadá cesta, po které šel tkadlec v pověsti z Křinic kolem Kaple Panny Marie Sněžné pod Hvězdou a kolem Kaple Panny Marie Sněžné na Hvězdě směrem do Kovářovy rokly, do temné části kolem jeskyně Kovárny, odkud se zřejmě vystrašený vrátil zpět.

Milan Škoda (13. 04. 2023)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda